

Галина Фесенко

Польща–Україна: соціокультурний контекст проектів євроінтеграції

Прагнення України щодо вступу в Європейський союз (ЄС) потребують аналізу як законодавчо-правових, економічних, так і соціальних, культурних чинників євроінтеграційних проектів, їх порівняння з параметрами ЄС. Стратегія створення об'єднаної Європи, як єдиного політичного та культурного утворення, передбачає досягнення соціально-економічної стабільності та безпеки в регіоні на основі відповідних культурних стандартів. Спільний європейський простір – це не лише спільний ринок товарів та послуг, а й ідей, інформації, діяльності людей, яких об'єднує культурний фактор. Гуманітарна Велика Європа – перспектива ХХІ століття, вектор розвитку інформаційного суспільства, морально-етична основа загальноєвропейського єдиного культурного і демократичного простору, фактор стабілізації та взаємодії цивілізацій.

І в цьому аспекті актуальним для України, безсумнівно, є досвід Польщі, яка двадцять років тому, так само, як і Україна, належала до соціалістичного простору, а з 2004 р. – повноправний член ЄС. Саме тому метою дослідження став соціокультурний аналіз шляху України до ЄС через його порівняння з євроінтеграційним проектом Польщі. Питання про асоціацію Україна – ЄС не набув чітких перспектив й досі. Зрозуміло, що шлях української держави до членства в Союзі буде тривалим і непростим, зокрема й через специфічне геополітичне становище: між Польщею, Румунією і Молдовою на Заході, Білоруссю на півночі і Росі-

єю на сході. Досить сильним залишається політичний, економічний та культурний вплив Росії¹.

Ідея «об'єднання Європи» з самого початку включала в себе і культуру, але остання розглядалася мало не як всього-на-всього «доважок» до проблем економічних, політичних, оборонних і т. ін. Істотна новизна нинішнього етапу європейської інтеграції полягає в ідеї, що культура не просто ще одна сфера, охоплена інтеграційним процесом, і тому – спеціальна проблема інтеграційної політики, а найважливіший фактор вирішення економічних і політичних проблем, і навіть можлива альтернатива у виборі варіантів майбутнього європейського розвитку².

Саме тому метою дослідження стало культур філософське осмислення аксіологічних параметрів євроінтеграційних проектів Польщі та України, порівняння соціокультурних потенціалів двох країн у контексті їх адаптації до стандартів ЄС. Для досягнення поставленої мети пропонується використати методологію проектного управління, засновану на цінностях суспільства³, оскільки рівень соціокультурних трансформацій залежить від кількості та якості реалізованих проектів. Проектний контекст дослідження дозволяє аналізувати цілі та результати проектів, шукати шляхи для підвищення ефективності їх реалізації.

Аксіологічна перспектива дослідження забезпечує розгляд євроінтеграційних проектів у їх внутрішній єдності, а культура набуває якісних характеристик. Культура на будь-якому рівні свого існування (особистісному, соціальному, духовному) не просто співіснує з іншими сферами людського життя, а проникає в них, виявляючи себе у політичній діяльності, у ставленні до праці, у мистецтві тощо. Тому актуальними стають дослідження, орієнтовані на пізнання цивілізаційного процесу «внутрішньо» – через людину, через проникнення в самосвідомість спільноти конкретно-історичної доби.

Компаративний аналіз євроінтеграційних проектів Польщі та України містить пізнавальні можливості щодо виявлення впливів куль-

¹ *The European Consensus On Development*, Brussels 2010, p. 6, Access technique: http://europa.eu.int/comm/development/body/development_policy_statement/index_en.htm.

² Беренд Т. Європа від 1980 року/Перекл. з англ. А. Іщенко, К, Наука, 2011, 348 с.

³ P2M: Руководство по управлению инновационными проектами и программами: [пер. с япон.]; т.1, версия 1.2 / под ред. С.Д. Бушуева, К, Наук. світ, 2009, 173 с.

турних чинників на процесу на євродинаміку (економічну, політичну тощо), й тим самим забезпечує більш цілісне уявлення про багатовимірність форм соціальних трансформацій в умовах нових цивілізаційних викликів.

Період активної роботи Польщі з ЄС розпочався в 1991 р., з прийняттям Угоди про асоційоване членство. Хоча перші кроки до євроінтеграції здійснено ще 25 липня 1989 р., коли до Варшави прибула делегація Європейської комісії. Тоді вже йшлося про підписання договору про асоційоване членство, укладання митного союзу з ЄС, організацію колективної безпеки та інші питання, запропоновані польською стороною (на той час Польща формально була членом Варшавського Договору та членом Ради Економічної взаємодопомоги). Активні дискусії велись навколо досягнення компромісів у політичній і економічній сферах, фінансового протоколу, що встановлював структуру допомоги Польщі з боку ЄС, відкриття для польських товарів ринків ЄС.

Угода про асоційоване членство між Польщею і ЄС, підписана сторонами 16 грудня 1991 р., свідчила про співпрацю упродовж наступних десяти років, і набирала чинності з 1 лютого 1994 р. За цей час Польща зобов'язувалась розробити «Програму дій» із залученням консультантів з країн ЄС, науковців, профспілок, громадськості⁴. Адаптація Польщі до Європейських стандартів почалася з січня 1993 р. – дати прийняття «Плану дій» і тривала до травня 2004 р. – дати фактичного набуття нею повноправного члена ЄС. У 1997–2000 рр. у структурах ЄС було розглянуто такі важливі для Польщі документи, як «Партнерство заради членства», «Національна Програма Підготовки до Членства». У березні 1999 р. Польща стала членом НАТО, що гарантувало безпеку інвестицій в її економіку і підвищило рівень довіри з боку інших країн.

«План дій» між Україною і ЄС було прийнято 30 грудня 2005 р. До того часу Україна підтримувала відносини з ЄС на різних рівнях: від політичних декларацій та надання технічної і фінансової допомоги від ЄС до співробітництва, що охоплювало широке коло питань у різних сферах діяльності, із залученням значної кількості урядових та ділових

⁴ Бородій О.В. Досвід Польщі для інтеграції України в Європейський Союз, Науковий вісник Національний лісотехнічний університет України, 2010, Вип. 24, с. 311–318.

партнерів, представників громадськості. У 1998 р. Україна і ЄС зробили рішучий крок до покращення своїх відносин шляхом укладення Угоди про партнерство та співробітництво (розрахована на 10-річний період).

Події 2004 року допомогли прискорити зближення між Україною та ЄС. З одного боку, «Помаранчева революція» продемонструвала прагнення України поглиблювати процес проведення внутрішніх демократичних реформ. З іншого боку, в результаті подальшого розширення ЄС, яке відбулось 1 травня 2004 року, між Україною та ЄС було встановлено безпосередній кордон (до ЄС приєдналися країни-сусіди України – Польща, Словаччина та Угорщина). Обидві ці події надали можливість Україні та ЄС, вийшовши за рамки співробітництва, рухатися у напрямку поступової економічної інтеграції та поглиблення політичної асоціації.

Політико-економічні відносини між Україною і ЄС пройшли складний шлях від країни з перехідною економікою до отримання від ЄС в грудні 2005 р. статусу країни з ринковою економікою. У період 2005–2008 рр. основним документом співпраці між Україною і ЄС був План дій⁵, який передбачав досягнення нашою країною за цей час певних пріоритетів. Основним із них було забезпечення демократії та верховенства права, незалежної судової влади, ефективної боротьби з корупцією, забезпечення прав людини та основних свобод, розвиток громадянського суспільства. В галузі економіки та соціальної сфери це: створення ефективної ринкової економіки, покращення інвестиційного клімату, збільшення зайнятості населення та зниження бідності, підвищення безпеки продуктів харчування, заходи покращення екології. «Планом дій» передбачалось наблизити українське суспільство до вимог і стандартів, чинних у країнах ЄС.

У березні 2007 року було розпочато переговори щодо укладення нової угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво. У ході саміту Україна – ЄС, що відбувся у Парижі у вересні 2008 р., було позитивно оцінено кроки, зроблені нашою країною на шляху до європейського співтовариства, насамперед у забезпеченні свободи преси, міжна-

⁵ *EU-Ukraine Action Plan. European Neighborhood Policy*, Brussels 2005, Access technique: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=223286528&cat_id=223280190&ctime=1249996992709.

ціональної злагоди, побудови громадянського суспільства, та підписано **«Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію»**⁶ Цей документ відкривав Україні шлях до прийняття цілої низки меморандумів, а саме: про співпрацю між окремими галузями; приєднання до 7-мої рамкової програми ЄС із науки і технологій; плану дій з технічної допомоги; адаптація національного законодавства та ін. Розпочався діалог про можливість безвізового простору для громадян України. Після вступу України до Світової Організації Торгівлі у травні 2008 р. в новій угоді були закладені перспективи створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Саміт «Україна – Європейське співтовариство», який відбувся у Києві 4 грудня 2009 р., у прийнятій Європейською комісією Декларації відзначив певний прогрес лише у співпраці в сферах авіації і торгівлі. *Європейський союз відзначає погіршення ситуації в Україні за 2010 р. у сфері дотримання прав людини, основних свобод і верховенства права.* У звіті про хід реалізації європейської політики сусідства у 2010 році в Україні ЄС висловлював занепокоєння з приводу зниження рівня поваги до основних свобод і демократичних принципів в Україні.⁷ Окрім того, у документі йдеться про те, що протягом звітного періоду в Україні зросла кількість випадків насильства над журналістами та їх залякування, при цьому не було досягнуто значних успіхів у розслідуванні таких випадків. У рейтингу за 2010 рік американської неурядової організації Freedom House Україну виключили з категорії вільних країн, перемістивши її до категорії «частково вільних країн». Організація заявила, що за перший рік президентства В. Януковича Україна стала менш демократичною та продовжує рухатись до авторитаризму. У лютому 2011 року міжнародна організація «Репортери без кордонів» випустили

⁶ EU-Ukraine Association Agenda to Prepare and Facilitate the Implementation of the Association Agreement, Brussels, 8 June 2009, Access technique: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3fart_id=223286414&cat_id=223280190.

⁷ ENP Report 2010 Ukraine. Реалізація Європейської політики сусідства у 2010 р. Звіт про реалізацію політики в Україні на додаток до «Спільного повідомлення для європейського парламенту, ради ЄС, економіко-соціального комітету та комітету регіонів», Брюссель, травень 2011, Access technique: http://eeas.europa.eu/delegations/...uk.../enp_report_2010.

щорічну карту свободи слова у світі. Україна позначена на карті червоним кольором – це категорія «складна ситуація». Також червоний колір – у Росії, Білорусі, Китаю, Іраку, Афганістану, Венесуели, Колумбії, Туреччини тощо. Торік Україна була позначена помаранчевим кольором, що означає «помітні проблеми». Нині цей колір у Монголії, Індії, Бразилії, Італії, країн Південної Європи тощо. Країни із «задовільною ситуацією» замальовані на карті жовтим. Приміром, Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія, Франція, Іспанія, США, Аргентина, Австралія та інші. У 2010 році Україна у щорічному рейтингу свободи засобів масової інформації опустилася з 89 на 131 місце.

ЄС також стурбований ходом виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини. ЄС також не побачив прогресу в проведенні конституційної реформи» і залишився розчарований судовою реформою. У Єврокомісії відзначають, що після зміни влади в країні відбулися деякі позитивні зміни в економічній сфері. Втім, єврокомісар з питань розширення і Європейської політики сусідства Ш. Фюле наголосив, що при оцінці прогресу будуть враховуватися не вигідні для України показники, бо немає нічого важливішого демократичних цінностей.

Окрім того, міжнародні організації заявили про провал України у боротьбі із корупцією. Зокрема, група держав з протидії корупції Ради Європи (GRECO), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) зазначили, що Україна не виконала законодавче забезпечення боротьби з корупцією за 13 напрямками. Поширення корупції і хабарництва в Україні визнали 91% підприємців, опитаних аудиторською компанією Ernst & Young. За цим показником Україна поступається лише Росії (93%), тоді як в середньому по Європі він склав 62%. Тепер це негативно відіб'ється на інвестиційних показниках країни. Отже, Україна за останній рік втратила позиції у рейтингах найавторитетніших міжнародних організацій.

Соціальні параметри розвитку України і країн ЄС свідчать про якісні відмінності у стандартах життя. Наприклад, близько чверті громадян України перебувають за межею бідності. Водночас соціальне розшарування має разючі масштаби. Зберігається критичне співвідношення доходів найбільш багатих і найбільш бідних громадян – 30:1 (у країнах ЄС ця пропорція становить – 5,7:1,0). У 2010 р. Україна займала 25 місце

в світі за індексом розвитку людського потенціалу (Human capital index) та переверщила відповідний показник деяких країн ЄС (Латвія – 26, Польща – 31). Хоча в Україні добре поширена грамотність, система освіти в країні страждає від усе більш зростаючої нерівності у доступі до неї, підбиваючи тим самим якість і як наслідок – низька ефективність використання соціальних ресурсів.

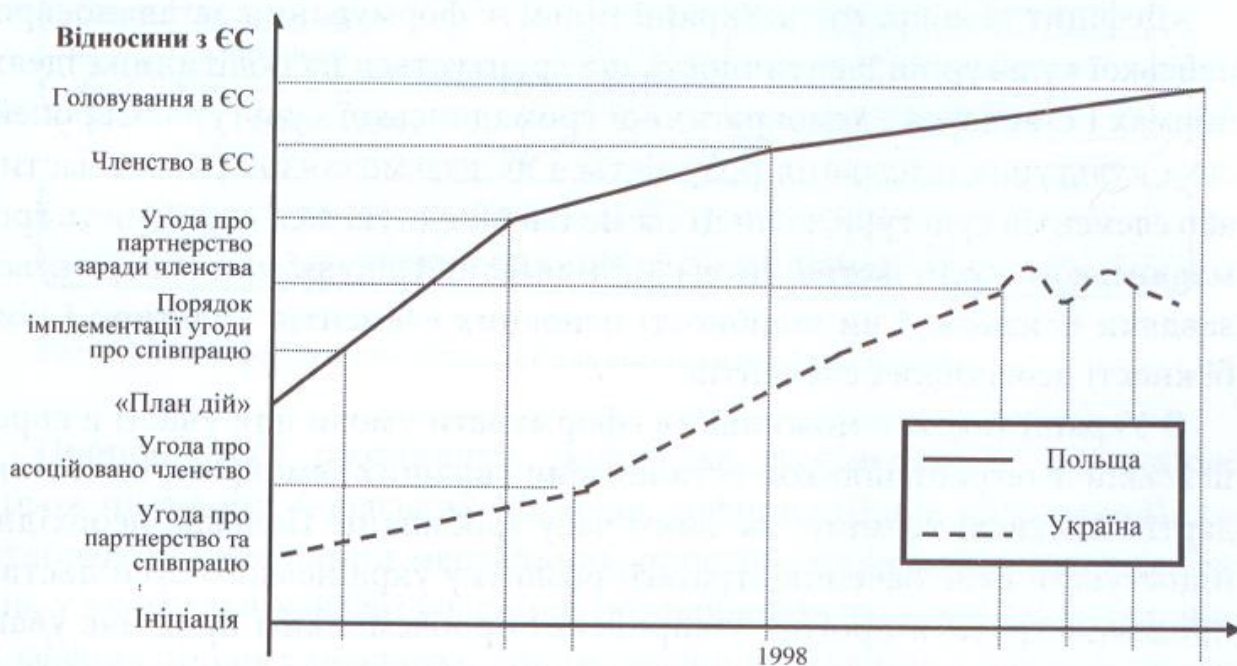

Рис. 1. Польща–Україна: шлях до ЄС

Успіх Польщі на шляху до членства в ЄС є очевидним (Рис. 1). У такій швидкій інтеграції відіграли значну роль соціокультурні чинники. Приєднання до ЄС, перш за все, є процесом визнання певного набору цінностей, що сповідує країна. Експерти зазначають, що між Польщею та країнами «Старої Європи» не було значних соціокультурних бар'єрів. Демократія у Польщі у 1994–2004 рр., за оцінкою Європейської Комісії, була сталою. У Польщі на референдумі 2003 р. 87,45% громадян висловилися за приєднання до ЄС.

Інтеграція України в ЄС не має достатньої підтримки серед населення, хоча має тенденцію до зростання. Якщо у 2006 р. близько 56% опитаних продемонстрували орієнтацію на той соціокультурний простір, в якому Україна перебувала до здобуття незалежності, то у 2009 р.

– 42%. Якщо у 2006 р. переважно позитивно ставились до вступу України в ЄС 44% опитаних, то у 2008 р. – уже понад 57%. Про те, що бажання приєднатись до ЄС не є принциповим переконанням, свідчить і той факт, що серед тих, хто позитивно ставиться до вступу України в ЄС, 46,4% опитаних підтримують і приєднання до Єдиного Економічного Простору (2006 р. їх було 48,5%). Отже соціальні чинники євроінтеграційних проектів Польщі і України мають відмінності.

«Дефіцит демократії» в Україні гальмує формування загальноєвропейської культурної ідентичності, що ґрунтується на політичних ідеях, нормах і стандартах демократичної громадянської культури. Європейська культурна інтеграція розуміється як взаємозв'язок різних частин або елементів культури, коли ці елементи об'єднуються в цілісність громадянського суспільства. Інтеграція чи єдність культури створюється завдяки близькості чи подібності основних елементів культури і розбіжності неосновних елементів.

В Україні також є можливість сформувати умови для участі в європейській інтеграції шляхом встановлення кращих демократичних стандартів. У стислі терміни, як свого часу зробила це Польща, необхідно підготувати своє бачення стратегії розвитку українського суспільства, продемонструвати прогрес у вирішенні проблем, яким приділяє увагу ЄС. В даному випадку інтеграція розглядається також і на рівні єдності способу життя людей, які належать до однієї культури (Рис 2).

Рис. 2. Модель формування цінностей для євроінтеграції суспільства

Пропонується розглянути українське суспільство у перспективі трьох платформ (людських ресурсів, інформаційної, культурної), що утворюють своєрідний ментальний простір євроінтеграційних проектів, у якому зацікавлені учасники обговорюють загальні завдання, цілі і сфери спільних інтересів, спрямовуючи зусилля на утвердження демократичних цінностей.

Для перспектив європейської інтеграції України першочергове значення набуває культурний чинник інтеграції. Культура, як основний фактор формування європейської ідентичності, виступає наріжним каменем встановлення легітимності і демократії в рамках створюваної інституційної системи. Не випадково проблемі розробки культурної політики сьогодні приділяється особлива увага. Зокрема, К. Шор⁸ стверджує, що поширена і широко обговорювана теза про «дефіцит демократії» в умовах глобалізації в цілому, і в ЄС, зокрема, є насправді симптомом глибокого «дефіциту культури», виражається у відсутності фундаментальних основ процесу інтеграції.

⁸ Shore C., *Building Europe : The Cultural Politics of European Integration*, London–New York 2004, p. 3.; C. Shore, *Audit Culture and Illiberal Governance. Universities and the Politics of Accountability*, Access technique: <http://ant.sagepub.com/content/8/3/278.short>.

Важливим аспектом культурної складової стратегії європейської інтеграції стала ідея європейського громадянства. Як реальне вирішення проблеми збереження демократії в умовах європейської інтеграції розглядається стратегія підтримки демократичної участі в рамках інституційних структурах ЄС. Європейський Союз – передусім, соціальне утворення, реальне суспільство з особливою загальноєвропейською політичною культурою. У зв'язку з цим виникає проблема забезпечення участі громадян регіону в управлінні. Сама здатність нації-держави адаптуватися до нових видів управління (New Modes of Governance) актуалізує проблему громадської участі (Citizen Participation) і ролі громадянського суспільства в сучасному світі. Стратегія створення Європи із загальною громадянською ідентичністю ґрунтується на двох традиціях: а) ліберальній, а саме, на ліберальному консенсусі щодо трактування проблеми громадянства як засобу здійснення контролю над виконавчою владою на національному та європейському рівні; б) на традиції захисту партикулярних інтересів як основи забезпечення загального блага.

У традиційному розумінні поняття «громадянство» закладено смислове значення цивільних прав і обов'язків, встановлених в рамках конкретного політичного співтовариства. Мається на увазі, що з плином часу зміст таких може змінитися. Громадянин – не просто член спільноти, він має право, більше того, зобов'язаний брати участь у суспільному житті. Співвідношення національності та громадянства в його традиційному розумінні таке, що національна приналежність виступає умовою громадянської належності: члени демократичних націй набувають статусу громадянина. У сучасних умовах, коли трансформувалася сама класична форма національної держави, вважає А. Д'Апполоні, змінилися і характеристики формованого постнаціонального громадянства⁹. Демократична громадянськість не обов'язково визначається національною ідентичністю. Разом з тим, вона передбачає соціалізацію особистості в рамках загальної політичної культури.

Отже, культурна інтеграція не зводиться до проектування сукупності досягнень мистецтва, науки, а демонструє людину в контексті її культурного існування, тобто в аспекті того, яким смыслом світ наповнений

⁹ A.S. D'Appollonia, *European Nationalism and European Union*, [w:] *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*, red. A. Pugden, Cambridge 2004, p. 171–190.

для людини. Культура – внутрішній «працюючий» компонент суспільно-історичного процесу, сама якість людського існування. Отже, культура полегшує шлях до Європи. На думку директора польського Інституту Адама Міцкевича П. Поторочина: «Україні не минути власної культури на шляху до інтеграції в Європейське співтовариство. У сучасному світі постійно тривають перегони за капіталом, технологіями та ресурсами. 10, 20 чи 30 років тому ці перегони можна було виграти, лише будучи дешевою країною: з дешевою працею, дешевим житлом, дешевими інвестиціями. Нині ж частиною цих перегонів є й культура, культурна привабливість країни. Великих інвесторів більше цікавлять культурно привабливі країни, тому що в такому випадку соціальний капітал займає високі позиції в суспільстві. Це означає, що якість роботи, та навіть інтелектуальні здібності людей є вищими. Це робить культуру полем запеклих баталій».¹⁰

Культура відіграє фундаментальну роль в інтеграції як міра удосконалення діяльності, тобто як технологія, яка багато у чому визначає можливості суспільства на певному етапі цивілізаційного розвитку та можливості адаптації до прогресивних змін. Інтегративна цілісність зростає з системи цінностей, що є ядром культури. Цінності забезпечують сталість соціального організму. Саме культура може знаходитися у стані, не здатному відповісти на зовнішній виклик, кинутий їй цивілізацією, коли виникає неузгодженість соціокультурного генотипу із цивілізаційними історичними процесами. У такі біфуркаційні моменти особливе значення має свідомий цілеспрямований відбір тих культурних традицій, які забезпечують адаптацію до нових цивілізаційних процесів.

Важливу роль для євроінтеграції країни відіграють не тільки, політичні, соціальні, а й культурні проекти, що дозволяють ідентифікувати націю та розкривають унікальність її культури від театру до кіно, від політики до музики. Так Польща вважає, що неможливо розповісти світові, хто такі поляки, у що вони вірять, що представляють, які ідеї рухають ними, без згадки про таких митців, як Анжей Вайда, Кшиштоф Кисльовський, Кароль Шимановський Кшиштоф Пендерецький, Таде-

¹⁰ Поторочин П. Культура полегшує шлях до Європи, Access technique: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2011/09/110904_potoroczyn_interview_rl.shtml.

уш Кантор, Станіслав Лем, або Чеслав Мілош, які є іконами польської культурної політики¹¹.

Україна теж має працювати над реалізацією культурних проєктів, які б формували образ української нації, гідний європейських цінностей, через кілька впізнаваних імен українських письменників, музикантів, чи художників як культурних символів, що дозволяють ідентифікувати Україну. Україна – це велика країна, із великою культурою, великою історією, але дуже небагатьом країнам, або представникам інтелігенції на Заході вона відома. В нинішній Україні достатньо визначних сучасних митців, аби себе презентувати за кордоном. Україна може продемонструвати власну культуру, перейнявши польський досвід щодо міжнародної промоції національної культури (у 1999 р. створена спеціальна агенція міністерствами культури та закордонних справ Польщі – Інститут Адама Міцкевича у Варшаві, який проводить польські культурно-презентаційні сезони в різних країнах).

Отже, європейська інтеграція – це не тільки процес взаємодії між соціальними і політичними інститутами держав Європи, що стимулює створення нової політичної системи (Європейський союз), а й культурної інтеграції. Результатом їх взаємодії на міжурядовому рівні є особливий простір – створення особливої багаторівневої системи управління з безліччю центрів прийняття рішень (governance). Євроінтеграція вимагає від України впровадження відповідних стандартів, зокрема «ефективного урядування» (democratic development and good governance)¹².

Специфіка євроінтеграції виявляється і через проектування інформаційного суспільства. Концептуальні підходи до аналізу суспільства як комунікації у вільному інформаційному оточенні (Д. Белл¹³, Д. Тапскотт¹⁴, Ф. Уебстер) містять ідеї про Е-управління як дієвий інстру-

¹¹ Program polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej, 1 lipca – 31 grudnia 2011 r, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 42 c, www.pl2011.eu

¹² European Neighborhood and Partnership Instrument. Ukraine: Country Strategy Paper 2007–2013, p. 2, Access technique: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=224180636.

¹³ Белл Д. Социальные рамки информационного общества, М., 2004, 308 с.

¹⁴ Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество: Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта” (пер. с англ. Дубинского И.М., Родионова Ю.В.; под ред. Писарева С.Е.), К., 1999.

мент подолання кордонів для співпраці влади і неурядових суб'єктів. Е-управління породжує нові вимоги і політичні уподобання у громадян, відбувається мобілізація політики. Е-управління покликане не тільки скорочувати трансакційні витрати, але і формувати політичний устрій, це не статична конструкція, а сукупність взаємодій, за допомогою яких цінності привносяться в суспільство. Національна стратегія розвитку електронного суспільства повинна координуватися з наявними соціально-економічними, політичними і культурними умовами держави і міжнародною практикою. Розробка такого підходу можлива тільки за рівноправної участі трьох секторів (держави, приватного бізнесу та громадянського суспільства), а також – при наявності реалістичних цілей та політичної волі¹⁵.

На шляху до побудови сучасного демократичного суспільства Україні потрібен успішний проект Е- Government, що передбачає активне використання ІТ у державному управлінні з метою поліпшення надання послуг. Нажаль, теперішнє місце України у міжнародному рейтингу невтишне (Рис.3). Влада ж в Україні відсторонена від народу, не підзвітна і неконтрольована; вона не готова жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами.

У підсумку розвиток електронного уряду в Україні має досягти рівня трансформації культури управління. Загальний сенс електронного уряду полягає в тому, що управлінські дії та організації стають менш жорсткими, структурованими і нормативно обмеженими; управління базується, скоріше, на горизонтальних, ніж вертикальних, зв'язках. Керівництво відрізняється і від простого адміністрування, коли джерелом політичних рішень виступає політична верхівка ієрархії державної влади і управління, а громадські структури роблять опосередкований вплив на цей процес, і від ринкової моделі державного управління з її акцентом на торговій угоді, в якій кожен учасник намагається максимізувати свій особливий інтерес. Керівництво здійснюється за допомогою організації спільних переговорів між державними і недержавними структурами щодо здійснення взаємного інтересу спільни-

¹⁵ EU-Ukraine Association Agenda to Prepare and Facilitate the Implementation of the Association Agreement, Brussels, 8 June 2009, p. 29, Access technique: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3fart_id=223286414&cat_id=223280190.

ми зусиллями для прийняття політичного рішення, що задовольняє всі сторони угоди.

Рік	Rank	Country	Index value	Of which		
				Online service component	Telecommunication frastructure component	Human capital component
2003	54	Україна	0,4620	-	-	-
		Польща	0,5760	-	-	-
2005	48	Україна	0,5456	-	-	-
	38	Польща	0,5872	-	-	-
2008	41	Україна	0,5728	-	-	-
	33	Польща	0,6134	-	-	-
2010	54	Україна	0.5181	0.1177	0.0821	0.3184
	45	Польща	0.5582	0.1317	0.1113	0.3152

Рис. 3. Польща–Україна: E-government development index

Україна знаходиться на 54-му місці за показником розвитку електронного врядування згідно зі Звітом ООН з електронного врядування за 2010 рік¹⁶. Даний індекс оцінює готовність урядів 184 країн використовувати Інтернет та мобільні технології для виконання урядових функцій. У рейтингу ООН за 2008 щодо готовності до впровадження електронного урядування, Україна посіла перше місце серед країн СНД і четверте серед пострадянських країн (Україну обійшли тільки балтійські держави.) 41-е – серед 192 країн світу¹⁷. Це найвищий результат України за останні кілька років. У ході попередніх досліджень ООН в 2005 році вона займала 48¹⁸, а ще двома роками раніше, у 2003 р., 54 по-

¹⁶ United Nations E-Government Survey 2010: Leveraging E-Government at a Time of Financial and Economic Crisis, New York 2010, p. 140, Access technique: http://www2.unpan.org/egovkb/global_reports/10report.htm.

¹⁷ UN E-Government Survey 2008: From E-Government to Connected Governance, Access technique : http://www2.unpan.org/egovkb/global_reports/08report.htm.

¹⁸ UN E-Government Survey 2008: From E-Government to Connected Governance, New York 2008, p. 264, Access technique : http://www2.unpan.org/egovkb/global_reports/08report.htm.

зицію¹⁹. Отже, шлях Україні до електронного уряду з 2003–2010 – неефективний, «топчеться на місці».

Експерти ООН відмічають, що за останні роки не помітили серйозного просування у бік готовності України до e-government, бо веб-сайти більшості державних органів та місцевого самоврядування передбачають одностороннє розміщення інформації. Україна багато зробила лише у напрямку between government agencies (G2G). Проте повільно розвиваються напрями «уряд – громадянам» (Government 2 Citizens), «уряд – бізнесу» (Government 2 Business). Це питання перш за все політичної волі законодавчої і виконавчої влади в Україні. Оскільки Е-управління орієнтоване насамперед на громадян, а також робить процеси в державі прозорими, бюрократія гальмує трансформаційні процеси (для українських чиновників електронне урядування не є вигідним – воно викорінить корупцію).

Подальші перспективи євроінтеграції України пропонується оцінити за допомогою моделі зрілості управління проектами (Г. Керцнер), що виокремлює наступні рівні:

1. Термінологія (суспільство усвідомлює значимість та необхідність глибокої інтеграції).
2. Загальні процеси (усвідомлюється важливість визначення і розробки загальних процесів, для того, щоб успіх одного проекту можна було повторити при виконанні інших).
3. Єдина методологія (полегшує управління всіма процесами, у тому числі і за рахунок синергетичного ефекту).
4. Бенчмаркінг (відбувається усвідомлення того, що необхідно поліпшити корпоративні процеси, якщо організація хоче зберігати свою перевагу над конкурентами, це процес безперервного порівняння ефективності власної методології з ефективністю методик світових лідерів у цій галузі).
5. Безперервне поліпшення (організація оцінює інформацію і приймає рішення: чи буде ця інформація використовуватися для розвитку єдиної методології).

¹⁹ UN Global E-government Survey 2003 Introduction, New York : United Nations, 2003, 112 p., Access technique : http://www2.unpan.org/egovkb/global_reports/03survey.htm.

Соціальна зрілість нації визначається за тим, на якому рівні знаходиться управлінська культура, що здатна успішно реалізовувати амбітні програми та проекти. «Точкою неповернення» для соціального розвитку є досягнення третього рівня (єдиної методології). Виходячи з принципів проектного підходу «євроінтеграційну зрілість» України можна оцінити на рівні 2–3. Досягнення третього рівня супроводжується ментальним «шоком» України, а значить буде тривати доти, доки демократичні цінності на складуть ядро українського соціокультурного простору.

Запропонована модель формування цінностей для євроінтеграції суспільства надає більш повне розуміння рівня готовності України до євроінтеграційних трансформацій та демонструє необхідність зміни акцентів в стратегії проектів України: від технічних у напрямку соціально-демократичних. Мова йде насамперед про соціально-економічні аспекти: рівень та якість життя громадян, прозорість законодавства і т. ін. Крім того розвиненість країни – це й уявлення, що живуть у свідомості людей. Багато часу потрібно країні, щоб сформувати чіткий власний образ, завоювати довіру сусідів та світового співтовариства, стати рівноправним партнером у міжнародному співробітництві.

Метою міжнародних зусиль України має стати закріплення та посилення образу, який не може не викликати поваги. І один із кращих інструментів для цього – реалізація великих і змістовних національних проектів, які притаманні, скоріше, розвиненим країнам, ніж тим, які розвиваються. Одним з таких проектів є проведення в Україні матчів фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу 2012 року. «Євро 2012» – унікальний гуманітарний проект, який, по суті, став візитною картою України. А для значної частини патріотично налаштованого населення країни, без перебільшення став національною ідеєю.

В Україні політики підкреслюють унікальну особливість «Євро 2012» як інструмента, що може консолідувати націю краще, ніж будь-які політичні проекти. Тема Європейського чемпіонату з футболу 2012 року винесена в окрему стратегічну групу питань державної політики України, оскільки ця подія має вийти за рамки спорту. Це – чіткий часовий орієнтир для багатьох завдань: і переоснащення інфраструктури, і здій-

снення інвестиційного плану розвитку, і проведення, нарешті, реальної популяризаторської кампанії про Україну в Європі і світі.

Отже «Євро 2012» можна розглядати як невід'ємну складову буття всього українського суспільства. Воно усвідомило винятковість історичного моменту і готується скористатися ним для масштабної трансформації свого нинішнього соціально-економічного стану. Переважна більшість громадян (80%) сприймала підготовку до чемпіонату як реальну можливість наблизитися до більш сучасної та досконалої європейської моделі якості життя. Спортивний проект виявився найбільш ефективним провідником широкого спектру євроінтеграційних ідей, дуже популярних серед пересічних українців. Бо «Євро 2012» може стимулювати процес змін в державі, її інститутах, громадських організаціях та взаємозв'язках між ними.

Проте масштабний спортивний проект (у найбіднішій країні Європи будуються найрозкішніші стадіони Європи) стає бізнесом для вузького кола чиновників і олігархів. Тоді як очікування решти населення величезної країни можуть не справдитися. Опозиційні політики дорікають владі за надмірні витрати на підготовку до Євро-2012, поширення корупції. Якщо державі необхідні дороги, мости або аеропорти – їх необхідно будувати, але не пов'язувати ці проекти із Євро-2012, бо в такому випадку Україна підміняє реальний розвиток національної економіки спортивними мегазаходами. Сьогоднішні очікування українців від Євро-2012 значно скромніші, кількість його прихильників помітно зменшилася: «за» – тільки 41%, «проти» – 52%, а 7% так і не змогли виразитися.

Говорячи про бажання України покращити свій імідж у світі й залучити туристів за допомогою Євро-2012, висловлюється думка, що такий підхід принизливий для національної гідності. Країна – це не стадіон, це не те, що українці мають транслювати на весь світ, головне надбання – культура і традиції. Україна, на жаль, не може похвалитися такими культурними проектами, які реалізує Польща.

Проведений компаративний аналіз соціокультурних чинників проектів євроінтеграції Польщі та України засвідчив, що на теперішньому етапі Україна декларує свій європейський вибір та зорієнтованість на

Європейську інтеграцію й водночас має розмиту європейську ідентичність, а значить потребує проектів, які:

- дозволяють формувати метальний простір європейських цінностей: консолідація демократії, захист прав людини та основних свобод, розвиток громадянського суспільства;
- нарощують потенціал інформаційного суспільства для надання он-лайнних послуг підприємствам і громадянам;
- спрямовані на збереження і підвищення цінності історичної спадщини.

Щоб досягти оптимізації відносин із Європейським Союзом, Україна повинна: по-перше, добре засвоїти досвід країн Центральної Європи і Балтії, особливо Польщі, яка впевнено проводила переговорні процеси про вступ до ЄС, оперативно вирішувала внутрішні соціально-економічні проблеми; по-друге, проводити відкрити, прозору і зрозумілу для своїх громадян і світу інтеграційну політику, сповідувати європейські норми і стандарти життя; по-третє: розробити чітку програму дій уряду з виконання угоди про асоціацію Україна–ЄС і механізми її реалізації; по-четверте, здійснювати свідомий цілеспрямований відбір тих культурних традицій, які забезпечать адаптацію до нових цивілізаційних процесів. Людський вимір загальноєвропейського процесу вимагає від України реалізації проектів, спрямованих на розвиток соціального та культурного капіталу. Врахування в євроінтеграційних проектах України культурного чинника, забезпечить формування в суспільній свідомості ідеї про загальну європейську цивілізацію із загальним духовним і культурним спадком, загальною культурною ідентичністю.

CZŁOWIEK W EUROPIE

W poszukiwaniu różnorodności

redakcja naukowa
Mariusz Kardas i Jerzy Kojko

RECENZENCI

prof. dr hab. Maciej Franz
prof. dr hab. Piotr Semków

REDAKTOR PROWADZĄCY

Edyta Peszyńska

REDAKCJA TECHNICZNA

DYWIZ

KOREKTA

Żaneta Dolatowska

PROJEKT OKŁADKI

Krzysztof Galus

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek

Toruń 2012

ISBN: 978-83-7780-167-3

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową: tel./fax 56 648 50 70 marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek, ul. Lubicka 44, 87-100 Toruń
tel. 56 660 81 60, e-mail: info@marszalek.com.pl, www.marszalek.com.pl
Drukarnia nr 1, ul. Lubicka 46, 87-148 Łysomice, tel. 56 659 98 96

Spis treści

Wstęp	5
KAROL OLEJNIK (WYŻSZA SZKOŁA NAUK HUMANISTYCZNYCH I DZIENNIKARSTWA W POZNANIU)	
<i>Polityka historyczna Polski w epoce integracji europejskiej</i> <i>(stan obecny a potrzeby)</i>	11
JACEK BRZozowski (UNIwersYTET W BIAŁYMSTOKU)	
<i>Teatr, muzyka i sport jako tradycyjne rozrywki angielskiej „middle class” w czasie</i> <i>panowania Stuartów w świetle „Dziennika” i korespondencji Samuela Pepysa</i>	20
ADAM BUŁAWA (UNIwersYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WARSZAWIE)	
<i>„Zostawcie to Polakom!” Polski wkład w wojskowość europejską</i> <i>„długiego wieku XIX” (1789/1795–1914)</i>	45
ZBIGNIEW WOJCIECHOWSKI (AKADEMIA MARYNARKI WOJENNEJ W GDYNI)	
<i>Wysilek militarny Polaków w pierwszej i drugiej wojnie światowej</i> <i>– uwagi i wnioski</i>	65
OLGA RIABCZENKO (NARODOWA AKADEMIA GOSPODARSTWA MIEJSKIEGO W CHARKOWIE)	
<i>Студенти з Наддніпрянщини в країнах Центрально-Східної Європи</i> <i>у 1920-х роках: проблеми соціальної адаптації</i>	85
MAREK MIKOŁAJCZYK (UNIwersYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU)	
<i>Europa francusko-niemiecka w koncepcjach generała Charles’a de Gaulle’a</i> <i>po roku 1958</i>	106
MONIKA CHOJNACKA (AKADEMIA MARYNARKI WOJENNEJ W GDYNI)	
<i>Ziemiaństwo polskie wobec zmian społeczno-ustrojowych XX wieku.</i> <i>Na przykładzie rodziny Topolnickich herbu Sas i rodzin spowinowaconych</i>	133

KAROLINA SZYDYWAR-GRABOWSKA (AKADEMIA MARYNARKI WOJENNEJ W GDYNI)	
<i>Międzynarodowe działania Federacji Rosyjskiej za prezydentury</i>	
<i>Władimira Putina</i>	152

Алла Киридон (КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ СЛАВІСТИЧНИЙ)	
<i>Формування „нової регіональної ідентичності” у вимірі космополітичної</i>	
<i>Європи: міф чи перспектива?</i>	173

Галина Фесенко (НАРОДОВА АКАДЕМІЯ ГОСПОДАРСТВА МІЄСЬКОГО В ЧАРКОВІЕ)	
<i>Польща–Україна: соціокультурний контекст проєктів євроінтеграції</i>	191

JAROSŁAW OCH (UNIwersYTET GDAŃSKI)	
<i>Nowoczesny system wyborczy – wyzwanie czy konieczność?</i>	209